

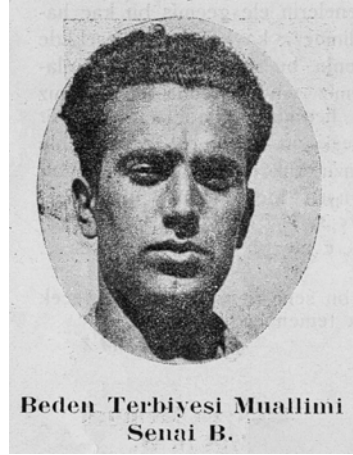
Ankara Ansiklopedisi - 6

Turan TANYER

Çakınok, Senai – Ankara Erkek Lisesi'nde uzun yıllar beden eğitimi öğretmenliği yapmıştır. Orhan Veli, Oktay Rifat, Melih Cevdet Anday'ın da öğretmeni olmuştur. Öğrencileri tarafından çok sevilen Senai Bey, Ankara'nın ilk izci oymağı olan, Erkek Lisesi'nin Gazi Oymağı'nın oymakbeyi idi. 1930'lu yıllarda oymak, yurt içi gezilere çıkar, kamplar düzenlerdi.

Daha sonra Devlet Konservatuvarı'nın müdür yardımcılığına getirildi. İdari görevin yanı sıra okulun spor öğretmenliğini de üstlendi.

O yıllarda Konservatuvar öğrencisi olan tiyatro ve sinema sanatçısı Nedit Güvenç anılarında, Senai Bey'in; okulun bir diğer müdür yardımcısı, tabiye dersi öğretmeni, aynı zamanda kız öğrencilerin gözetmeni Zibende Hanım ile bir gönül ilişkisi olduğunu naklede. Güvenç, Zibende Hanım'ı

Senai Çakınok
(*Sesimiz* dergisinden, 1930)

İzmir'den tanır. Tatar gözlü, zayıf bir kadındır. Kendine özgü ahenkli, biraz yaylanarak yürüyüşü vardır. Onun bu yürüyüş tarzından etkilenen bir klarinet öğrencisi bir müzik parçası

bestelemiş. Zibende Hanım'ı gördüğünde yanında klarneti varsa çalarmış! Zibende Hanım ile Senai Bey arasındaki romantik ilişki evlilik kurumuna kapı açmıştır. Ancak Nedret Güvenç'in yazdığına göre bir gün Senai Bey'in intihar ettiği haberi alınacaktır. Ankara Erkek Lisesi'nde öğrencisi olan gazeteci-yazar Mehmed Kemal de Nedret Güvenç'in yazmasından çok önce bir yazısında öğretmeninin intihar ettiğini söyler.

Senai Bey, 24 Ağustos 1946 günü ölmüştür. Peki, intihar mı etmiştir? *Ulus* gazetesinin 26 Ağustos 1946 tarihli nüshasında yer alan haber, ölümün intihar yoluyla olmadığı, tabanca kurşunuyla kaza sonucu gerçekleştiğine dairdir. Haber şöyledir:

Şehrimizin tanınmış beden terbiyesi öğretmenlerinden Devlet Konservatuvarı Müdür Muavini Senai Çakınok, evvelki gün feci bir kazaya kurban gitmiştir. Senai Çakınok, kısa bir müddet için İstanbul'a gitmek üzere evinde bavullarını yerleştirirken bir aralık tabancasını kurcalamış, bu sırada çıkan kurşun kafatasını parçalayarak beynine isabet etmiştir. Senai Çakınok'un bu şekilde feci ölümü, arkadaşları ile öğrencileri arasında büyük bir teessür uyandırmıştır.

Senai Çakınok'un cenazesi Hacıbayram Camii'nden kaldırılarak Cebeci Mezarlığı'na defnedildi.

Senai Bey canına mı kıydı, yoksa gazete haberine göre tabanca kurşunuyla mı öldü; olayın üstündeki esrar perdesi kalkmadı. Ayrıca Zibende Hanım'ın Konservatuvar sonrası yaşamı hakkında da bilgi sahibi değiliz. Nedret Güvenç'in de bu konuda bilgisi yoktur.

Fidanlık – Bugün Kurtuluş Parkı'nın bulunduğu yerde Ankara ve civarındaki ilçe ve köyler için ağaç fidanı ve çiçek yetiştirilen bahçe.

Enver Behnan Şapolyo, *Atatürk ve Seçmen Alayı* kitabında, "Maarif Koleji'nden Kurtuluş'a doğru olan arazi Sadiye Arısoy'a aitti. Ondan sonra devam eden yerler de Valilerden Ekrem Engür'e aitti. Belediye bu kısmı fidanlık yapmak üzere metrekaresi yirmi beş kuruştan satın alıp, fidanlık yaptı," diyerek bizi bilgilendirir.

Şapolyo'nun belirttiği tarafta 1930 yılına kadar birkaç dönüm toprağa arpa, buğday, çavdar ekilirdi. Bazı yerlerde Erzurum Çeşmesi'nin suyuyla beslenen sebze bahçeleri görülürdü. Arazinin ortasından Türközü bağlarından gelen İncesu deresi geçirdi.

Ankara Şehremaneti, 1929 yılında bölgenin suyundan yararlanıp ağaç ve çiçek ihtiyacını sağlamak amacıyla bir fidanlık oluşturmayı kararlaştırdı. Buraya başlarda "Belediye Bahçesi" denildi. Müdürlüğüne Orman Mühendisi Nejat Bey getirildi.

Önce bataklık kurutuldu. Arazi iyileştirildi. Toprak ayrık ve zararlı otlardan temizlendi, işlendi. 1930 yılında Vilayet Hususi İdaresi, fidanlığı genişletme yoluna gitti. Böylece geniş bir bölge sahiplerinden alındı; buraya bitişik araziler kamulaştırıldı. Fidanlığın kapladığı alan ilk aşamada 140 dönümdü. Fidanlık arazisini 2 traktör sürüyordu.

Hakimiyeti Milliye'nin 26 Eylül 1930 tarihli sayısında çıkan habere göre:

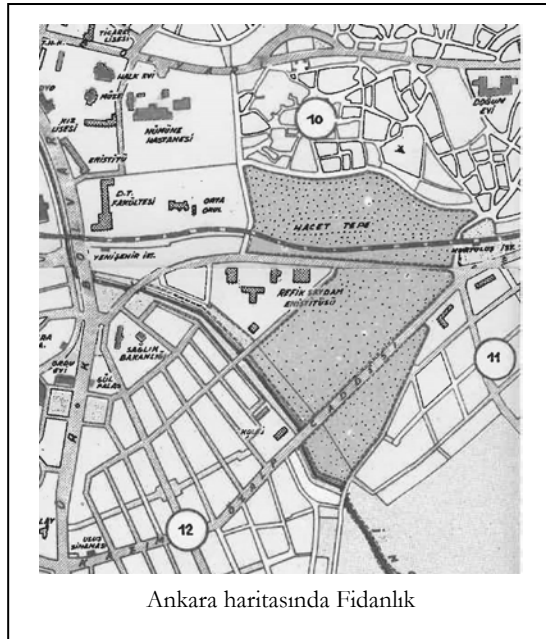

Fıdanlığın tesisinde gözetilen en büyük gaye köylülerimize ağaç yetiştirmek ve meyvalı ağaçları aşılama usulleriyle çapalı nebatat yetiştirmelerini öğretmektir. Vilayet bunu temin için köylü çocuklarının fidanlıkta çalışmalarını muvafık görmüştür. Her kazada on köylü çocuğu alınacak ve köylerden gelecek çocukların yemek ve iskanları fidanlıkta temin edilecektir. Bu suretle fidan yetiştirmegi, aşı aşılamağı ve çapalı nebatat ekimin öğrenen çocuklar köylerine dönerken yetiştirilen fidanlardan kendilerine کافی miktarda verilecek ve köylerinde bunların teksir ve yetiştirilmesi temin edilecektir.

Kısa zamanda 140 dönüm
aşıldı, yeni kamulaştırmalarla
giderek fidanlık bölgesi 400, 500 dö-
nüme ulaştı. Bol su gerekiyordu; hem
İncesu'dan yararlanılıyordu hem de
sondaj çalışmaları sonunda kuyular
açılmıştı. O günlerde *Hakimiyeti Milli-*
ye'de fidanlık hakkında sık sık yayın
yapılıyordu:

İdare hususiye tarafından Cebecide yapılması takarrür eden meyvalı ve meyvasız fidanlık Çapalı nebatat müessesesinin istimlâk muameleleri hemen ikmal edilmiş gibidir. Gerek şehremanetine ait ve gerek istimlâk edilen arazi ile fidanlık sahası oldukça büyüktür. Bu saha dört yüz dönümü tecavüz etmiştir. Sahanın hududu Yenışehir şimendiferi köprüsünden Cebeci'ye giden caddenin sağda kalan kısımdır ki esasen bu kısım şehir planında da park ve orman olarak tesbit edilmiş olmaktadır.

Sahanın plana nazaran haritası da tanzim edilmiştir. İçinde büyük bir cadde geçecektir. Tanzim faaliyeti başlayınca büyük cadde ve müteferi yollar açılacaktır.

Ankara haritasında Fidanlık

Şimdilik bir kısmının sürülmesine başlanmıştır. Yavaş yavaş bütün saha ekilecektir. İnşaat mevsimi geçmek üzere olduğundan fidanlık binaları gelecek sene yapılacaktır. (“Ankara Fidanlığı”, 11 Birinci Teşrin 1930)

Emanet fidanlığının bu münbit topraktan aldığı netice çok eyidir. Geçen sene tohum olarak ekilen muhtelif fidanlar bir buçuk metre kadar büyümüşlerdir ki bu, Ankara için eyi bir büyüydür. (12 Birinci Teşrin 1930)

Bu fidanlık dört sene sonra ağaçlarının arası dörder metre açıklığında bir ormancık olacak ve ondan sonra artık buradan ağaç çıkarılmayacaktır. Dört havuzu ve bahçeleri ile başlı başına bir park olacaktır. Burayı besleyecek olan suyu verecek hazne, üzerindeki sırtta yapılacaktır ve adı da Gölbaşı olacaktır. (23 Temmuz 1931)

1932 yılının Ocak ayında sahaya dikilmek üzere 10 bin çam, 10 bin idris fidanı alındı. Bunları akasya, kavak, dişbudak, sofora, akçağaç, atkeste-

si, karaağaç, mazı, leylak, top vişne,
kırmızı erik izledi.

1934 yılında fidanlığın yönetimi Ankara Vilayeti Ziraat Müdürlüğü'ne bırakıldı. Gazete haberine göre, “Cebeci ile Yenışehir arasında tesis edilen ve o mntıkayı yeşillendiren ve süsleyen fidanlığın geçen aydan iytibaren vilâyet tarafından idaresi vilâyet makamınca tensip edilmiştir. Fidanlık, Ankara'nın meyvaltı, meyvasız ve ziyaret fidanlarını ve ağaçlarını temin etmeğe çalışacak ve fidanlık mntıkasının güzel bir koruluk olmasını temin edecektir. Halkın hava alma ihtiyacı için de fidanlık içinde güzel bir park ve çiçek bahçesi vücade getirilmesi tekrarrür etmiştir. Bu husustaki faaliyet de sonbaharda başlayacaktır.” (“Ankara fidanlığı”, *Ulus*, 7 Eylül 1934)

Haber böyle. Ayrıca yeni program hazırlanmıştır. Program çok yönlüdür: 1) İyi cins meyve ağaçlarından alınmış kısımlarla fidanlıkta yetiştirilen yabancı

fidanlar aşılanarak iyi, piyasada geçerli ve para eden meyve yetiştirmeleri için köylüye fidan dağıtmak ve köylerde bu şekilde meyve bahçeleri oluşturmak; 2) Damızlık cinslerden meraklılara her nevi aşı kalemleri vermek; 3) Kent ve vilâyet için gerekli meyvessiz ağaç fidanı yetiştirmek; 4) Yenişehir ve Cebeci arasındaki boşluğu yeşil bir alana dönüştürmek; 5) Ankara halkı için gezinti yeri amacıyla bir park oluşturmak.

Kimisi parmak kadar, her boydan fidanlar, zamanı gelince kentin içerisine, yeni açılan bulvarların, caddelerin kaldırımlarına, bahçelere, civardaki köylere dağıtılırlardı. 1935 yılında 3 bin fidan dağıtılmıştı. Bir yıl sonra bu sayı 18 bine yükseldi. 1937 yılında ise 78 bin fidan yerini buldu.

Ankara iklimine uygun kaysı, armut, kiraz, vişne, dut, elma tohumları Cebeci’de bulunduğu yeni toprağı benimsedi. Zamanı geldiğinde buradan

Fuat Göknil ve eşi Fidanlık'ta, 1940 (Fotoğraf)

alınıp civar köylere yerleştiriliyorlardı. Böylece köylerdeki boş toprak meyve bahçesine dönüşüyordu.

Arazinin çilek yetiştirmek için uygun olduğu görüldü. Yapılan denemelerden iyi sonuç alındı. Fidanlık çileği çok tatlıydı, nefis bir kokusu vardı. Büyüklüğü dikkat çekiciydi. İstanbul'da Arnavutköy ve civarı yerlerde yetişen, "Osmanlı Çileği" adıyla bilinen küçük, pembe, hoş kokulu çileğe karşılık *Ulus* yazarlarından Nurettin Artam köşesinde, Ankara'nın çileğine "Türk Çileği" adının verilmesini önermişti. Her başvurana çilek fidesi verilirdi.

Fidanlığın çevresi tahta parmaklıkla çevrilirdi. Dört cepheden dört demir kapıdan içeriye girilirdi. Üç bekçi kulübesi bulunuyordu.

Bir de park yapıldı. Kenarları çiçek tarhlarıyla beş süslü havuzun yanına

kanepeler yerleştirilmişti. Park, Ankara'lıların gezinti yeri oldu. İncesu Deresi, fidanlığa sürünüp geçiyordu.

Daha kirlenmemişti.

1938 yılının bir sonbahar günü, fidanlıkta dolaşan gazeteci Kemal Zeki Gençosman, *Ulus* gazetesinin 10 İkinci ciltinin 1938 tarihli nüshasına izlenimlerini şöyle aktarıyor:

Kurtuluş istasyonunda banliyö trenini kaçırdıktan sonra aklımıza güzel bir fikir geldi:

– Haydi fidanlığa gidelim, dedik.

Fidanlığı görmemiş olanlar adına bakarak mahiyetine mâna veremezler. Orası, fidan yetiştirmek ve dağıtmak için kurulmuş bir istasyon gibi gelir insana. Ve belki de kuruluş gayesi buydu. Ama fidanlık hakikatte hiç de yalnız fidan yetiştiren bir yer değil; mükemmel bir park, düz ve gölgeli yollarının çatıştığı meydanlardaki güzel havuzları, tarhları ve çiçekleriyle nefis bir dinlenme yeridir.

Bir yanda İncesu ile beraber tâ... -adını unuttuğum- bağlara kadar giden yeşil bir dere boyu, bir yanında Hacettepesi'nin istikbali parlak ağaçlığı var.

Öteki iki yanına gelince...

Birkaç sene ev[v]eline kadar iki taraf da bomboştu. Geçen yıllara doğru bir tarafta avuç içi kadar arsa bırakılmadı; son aylarda da dördüncü cephe güzel bir mahalle halini aldı.

Yenişehir'i Sıhiye'nin yanından Cebeci'ye bağlayan asfalt yol fidanlığı Hacettepe tarafından yalıyarak geçer. Havuzbaşı'nın yanından kayan öteki asfalt da Cebeci'nin eteğinde karar kıldıktan sonra fidanlığın itibarı büsbütün arttı. Şimdi fidanlık iki geniş yol arasında geniş bir yeşilliktir.

Tayyareden bakarsanız yollu bir kumaş üstüne dökülmüş bir damla yeşil mürekkebe benzer; mürekkep taşınca İncesu deresi, bir kuyruk gibi uzamış görünür ve bir yerde mürekkeple birlikte dere de kurur, yok olur.

İçine girerseniz şehir içinde orman hissinin verir. Bekçinin saffetinden istifade eder, bir yolunu bulup fidanlığa dalabilirsiniz gözden kaybolursunuz.

Ve işte bunun içindir ki...

Fakat daha ev[v]el yollarını methetmeliyim. Ortaçağın hisarlı şehirlerinde ekseriya dört kapı vardır. Dört cepheye dört demir kapı ki onlar kilitlenince şehirdekiler rahatça uykuya dalabilir, şehri kuşaktan düşman bu kapıların önüne dayanınca içeriye telâş alırdı. Bu tarihi malumata şunun için lüzum görüldü: Fidanlığın da böylece dört cepheye açık dört kapısı vardır. Sur yerine dört tarafa tahta parmaklık çekilmiş, kapılar da gene tahtadan imâl olunmuştur. Tazyike ne derece mukavim bulunduğu ve parmaklıkların üstünden aşmanın kabil olup olmadığı tarafımızdan tecrübe edilmediği için malûm değil; fakat kabil olsa bile bekçiler tetikte, cezası ağırdır...

Tabii bütün bu anlattıklarım bahçenin kapanma saatinden sonra mezuu bahsittir. Gündüz, parmaklıkları kapılar ardına kadar açıktan hiç kimsenin hileli yollara tevessül etmeğe kalkışmayacağını tahmin etmek de kolaydır.

Uzun ve iki yanındaki akasyaların koyuca gölgelediği bu yolun düzlüğü iki üç yerde ârızaya uğrar; fakat onları kaldırırsanız tâ karşıkı kapıyı görebilirsiniz.

Arızayı yapan yerler, havuz başlarıdır. Fıskiyeler açıksa suların iki üç adam boyu yükselip, dağıldığı etrafına biriken çocukların su serpintisile şakalaştıkları görülür. Fakat fıskiyelerin tadını asrî kanepedekiler çıkarırlar. Hemen hemen bütün havuzlu meydanı gölgesinden istifade ettiren bir salkım söğüdün dibindeki kanepede oturan şu gözlüklü zata bakın. Kim bilir kaç saatten beri bu fıskiyeyi seyrediyor, kendini bırakmış, önünden gelip geçenler, yanına oturup kalanlar oluyor. Fakat berikinin o taraflı olduğu yok ki...

Bir aralık mi yoruldu ne oldu, ceketinin iç cebinden sekiz büküm bir gazete çıkardı ve derin bir mütalaaya daldı.

Havuzun şehre bakan tarafında uzanan bir çiçekliğin iki yanındaki kanepeler dopdolu. Çocuklarını gezmeye getiren anneler, yalnız başlarına gezmiye gelen çocuklar ve... Ve sevgililer. Öyle ya bundan daha şairine yer olur mu?

İhtiyar bir kadının bir köşesine iliştiği bir kanepenin beri kenarına da biz oturverdük. Üç dört yaşlarında bir yavru ihtiyarın ayaklarının arasında çakıl taşlarıyla oynuyor, sekiz dokuz yaşlarında bir kız çocuğu da açık ağzını ihtiyarın buruşuk çenesine dikmiş:

— Haydi sonunu anlatsana Babaaanne... Neye sustun peki? Diye sıkıştırıp duruyordu. İhtiyar, küçüğe gözünün kuyruğıyla bizi işaret etti. Hani sanki:

— Bunlar geldi de onun için lâfımı kestim, sıkıştırma, demek istiyordu. Biz bunu görmemezliğe geldik, kendi aramızda

konuşmağa başladık. İhtiyar, kendilerini dinlemediğimizi hissedince hikâyesine devam etti. Duyduklarımız:

– Sonra evlâtcağıma söyleyeyim. Sıra üç oğlandan en küçüğüne gelmiş.

Babası onu çağırması:

– Sen kimi istersin, diye sormuş. Delikanlı utanmış, sıkılmış. Bir şey söyleyememiş. Fakat ısrar edince:

– Altın topum kime dokunursa, diye cevap vermiş.

Çocuk, altın topun mânasını kavrayamadı. Aklınca tashih etmek istedi:

– Yani lâstik topuma, değil mi Babaanne...

Fakat ihtiyar, sanki altın topu eliyle tutmuş, yahut atılırken gözleriyle görmüş gibi ısrar etti:

– Yok evlâtcağım yok, bildiğin (!) gibi som altından top...

Evet, ne demişti, altın topum kime dokunursa...

İhtiyar gene sustu. Çünkü biz de susmuş onu dinliyorduk. Biraz kızgın bir tavırla torununa:

– Sonrasını gece uyurken anlatırım, dedi, altın top hikâyesini tatlıya bağladı.

Bize bu istiskal karşısında huzurumuzla rahatsız olan nine torunun kanepesini terketmek düştü.

Meğer epeyce kalmışız biz fidanlıkta... Vakıt öyle çabuk geçiyor ki... Eğer misafirliğe giden hanımların dönüşünü görmeseydik belki biraz daha dolaşacak, havuz başında biraz daha dinlenecektik.

Hangi hanımlar mı diyeceksiniz?

Biz fidanlığa geliriken önümüzde iki hanım güzel yolu boydan boya geçtiler. Karşıkı kapıdan çıktılar, o civarda bir eve misafirliğe gittiler. Elbette oturdular, kahve içtiler ve kim bilir neler neler konuşular.

Biz daha oralarda iken bayanların girdikleri kapıdan çıktıklarını bu sefer ters yüzüne, Yenişehir'e doğru yürüdüklerini

gördük. Bu bize vaktin geçtiğine dair bir ihbar oldu.

Uzun yola "Aşıklar yolu" diyorlarmış. Bunu da gene uzun yol üzerinde öğrendik. Bu yolda istikbale dair plânlar kurulur ve güzel güzel gezilirmiş.

Fakat ne olursa olsun, belediye dairesi fidanlığa epeyce uzaktadır.

Ulus'un yazarlarından Nasuhi Baydar (N. B.) da meslektaş Gençosman'ın gidip dolaştığı, anlattığı fidanlığa, hemen hemen aynı günlerde uğramıştır. Onun da gördüğü manzaradan etkilendiği anlaşılıyor:

Ankara'da oturuyorsanız, yahut Ankara'yı her ziyaret eden gibi bir başından öte ucuna kadar geniş bir gezinti yapmışsanız elbette bilirsiniz ki Yenişehir'le Cebeci arasında, etrafı çevrilmiş büyük bir bahçe vardır: Fidanlık... Ve şayet, fidanlığın içinden geçmiş veya bir akşamüstü su ve ağaç serinliğini tatmak için onun havuzları kenarında toplaşan kalabalığa karışmışsanız görmüşsünüzdür ki burada ağaçlar bazan parmak kadar, bazan bir iki metre ve nadir olarak -oraya katı surette maledilmiş iseler - kalın gövdeli, gölgesinde barınabilecek yetişkin ağaçlardır: Fidanlık, gittikçe yeşilleşen Ankara'nın yollarına, bahçelerine ve civardaki köy ve kasabalara step çoragini unutturmağa çalışan bacasız ve makinasız bir fabrika gibidir. Ankara bahçelerinin meyvalı ve meyvasız ağaçlarından çoğu, orada tohumdan yetiştirilmiştir. (N. B. "Ankara Fidanlığı step toprağını unutturmağa çalışan bacasız bir fabrikadır", *Ulus*, 7 Temmuz 1938)

1940'lı yılların sonuna kadar fidanlık, hem fidan yetiştirilen yer hem de park olarak kentin aranan yerlerinden biri oldu. 1950'li yıllarda kaderine terk edildi! Artık fidan yetiştirilmiyor, parka dolaşmaya, oturmaya gelen olmu-yordu. 1963 yılında Ankara Belediyesi

fidanlığı düştüğü bu durumdan kurtarıp bugünkü Kurtuluş Parkı'nı açtı.

Geride sadece "Fidanlık" adı kaldı. Kurtuluş Parkı'nın bulunduğu mahalle bugün "Fidanlık Mahallesi" adını taşımaktadır.

Gazi Mustafa Kemal Bulvarı –

Bugün Kızılay ve Tandoğan [Anadolul] meydanlarını birbirine bağlayan bulvar.

Gazi Mustafa Kemal Bulvarı'nın Maarif Vekili Mustafa Necati Bey'in evinin bulunduğu yere kadar olan kısmına 1929 yılının Mart ayında Ankara Şehremaneti Necatibey Caddesi adını verdi. Daha sonra bu ad Demirtepe'ye kadar uzatıldı.

Batıya açılan caddenin sol tarafında, İzmir Caddesi köşesine kadar bahçeli dört ev vardı. 1925-26 yıllarında Şehremaneti tarafından yaptırılan evlerden ilkinin Cumhuriyet Halk Fırkası Yenişehir Ocağı kullanıyordu. Sonraki yıllarda Çankaya Kaymakamlığı, Türk Yükseltme Cemiyeti bu eve taşındılar. İkinci yapı Jandarma Komutanlığı'ydı. Üçüncüsü, Şefik Bey'in eviydi. Caddenin İzmir Caddesi ile kesiştiği noktada ise Mustafa Necati Bey'in bahçeli evi vardı. Mustafa Necati Bey'in 1928

yılıının 1929'a bağlandığı gece apandisitinin patlaması sonucu vefat etmesi üzerine 1930 yılında Türk Maarif Cemiyeti evi mirasçılarından satın aldı. Ertesi yıl TMC Yenişehir Ana ve İlk Mektebi (TED Ankara Koleji) bu evde açıldı. Aynı yıl Şefik Bey'in evi de cemiyet tarafından kiralanarak öğrenci yurdu yapıldı.

Yolun biraz ilerisinde Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü'nün kuleli binası görülür. Bina bulvarın ilk zamanlarını hatırlatan ve elde az kalmış nadir parçalardan biri olarak bugün de varlığını koruyor. Bir ara kurumun meslek lisesi olarak da kullanıldı. Fevzi Çakmak ile Akbay (Sümer) sokakları arasında 1940'lı yıllarda yapılmış bir sığınak bulunurdu. Bulvarın bittiği noktadaki Demir Apartmanı, Merkez Komutanı Albay Demir Ali Somdemir'in mülküydü. Nâzım Hikmet'le birlikte yargılanan genç Harbiyeli A. Kadir'in "Baba adam" olarak andığı "Demir Ali", Soğukkuyu'daki Askerî Cezaevi'nde Nâzım Hikmet'i ve diğer tutukluları gördüğünde gözyaşlarını tutamamış bir kişiydi. Ankara'nın askeri inzibatından sorumluydu. Neden sonra apartman, öğrenci yurdu oldu. Elektrik İşleri Etüt İdaresi

Gazi Mustafa Kemal Bulvarı, 1959

Mustafa Necati Bey'in evi

tarafından kullanıldı. Millî Emlak'a geçti. Bugün bir dernek tarafından kullanılıyor.

Karşı tarafa geçip Kızılay Bahçesi'nin yanından yukarıya, yine Demirtepe'ye yürürken başta görülen ilk bahçeli ev, Beden Terbiyesi Genel Direktörlüğü'ydü. Yanındaki bahçeli ev, Vali Konağı idi. Vali ve Belediye Başkanı Nevzat Tandoğan 1946'nın 9 Temmuz günü bu konakta intihar etti. Sonra sırasıyla Macaristan, Afganistan, Çin sefaretleri gelirdi. Çinlilerden sonra binaya Suudi Arabistan Sefareti yerleşti. 10 numaradaki Macaristan'ın kullandığı bina bugün yerindedir. Son yıllarda önce kebapçı, ardından banka şubesi oldu. Diğerleri ise geçmişe karıştı. Onların yerinde Onur İşhanı var.

Necatibey Caddesi birkaç yıl Demirtepe'de tikanıp kaldı. Bu noktanın Demirtepe adını alması, 1930'lu yılların başında Necatibey Caddesi'ni ilerisindeki cadde ile bağlantısını sağlayan demir bir köprünün yapılmasıdır. Köprünün altından geçen yol, Dikmen Caddesi olarak başlayıp Zeyrek Caddesi adıyla devam ediyordu. 1940 yılında adı Necati Bey Caddesi

oldu. Çünkü Necati Bey Caddesi ve köprünün diğer tarafından başlayan Yaltırık Caddesi adları 1935 yılında Ankara Belediye Meclisi tarafından alınan bir kararla kaldırıldı. Artık Kızılay Meydanı'ndan Gazi Orman Çiftliği yolunun başladığı noktaya kadar olan uzunca yolun adı, Gazi Mustafa Kemal Bulvarı'ydı. Bu arada Ankara caddelerinde Necati Bey'in adının çok dolaştırıldığını da belirtelim.

Demirtepe'in ilerisi, Yaltırık Caddesi adıyla Askerî Fabrikalar Genel Müdürlüğü'nün (Bugünkü MKEK tesisleri) bulunduğu, Gazi Orman Çiftliği yolunun başladığı noktaya, Tandoğan Meydanı'na kadar uzanır, caddenin her iki yanında boş araziler göze çarpardı. Sadece sağ tarafta Gökçek Sokak'a (Toros Sokak) bitişik geniş alanda Elektrik ve Havagazı Fabrikası (TELGAZ) vardı. Kentin havagazı ihtiyacı 1929-1990 yılları arasında buradan sağlanmıştı. Fabrikanın biraz ilerisi, Bomonti Bahçesi'ydü. "Yenişehir Bira Parkı" adını da almıştır. Belediye'ye ait, 1930'ların, sonraki yılların vazgeçilmez mekânlarındandı. Edebiyatçıların, sanatçıların uğrak yerlerindendi. Bahçenin arkasında Yayla Makarna Fabrikası, Değirmencilik T.A.Ş. tesisleri görülürdü. Caddenin bitiminde askerî işletmelerden araba fabrikası, arkasında Ankaragücü Stadyumu bulunurdu.

Vehbi Koç, 20 Haziran 1949 günü Ankara Üniversitesi için bir öğrenci yurdunun temelini attı. Binanın yapımı bittikten sonra Gençlerbirliği Spor Kulübü de yurdun giriş katına yerleşti.

1950'li yıllarda bulvarın çehresi yavaş yavaş değişecekti. 1954-1959 yılları arasında Mimar Recai Akçay imzalı, mütevazı cami ortaya çıktı: Maltepe Camii. Yapı, nüfus, araç artışı bir benzin istasyonu getirdi. Ankara'nın en modern basımevi Güzel İstanbul Matbaası bulvarda kuruldu.

1960'lı yıllarda Demirtepe noktasından öteye bulvar Tandoğan Meydanı'na kadar sağlı sollu çeşitli yapılarla hızlıca donandı. Özellikle eğlence mekânları kent ve taşra insanını bu tarafa yöneltecekti. Gazinolar, pavyonlar, tavernalar, sinemalar, tiyatro salonları bulvarın ayrılmaz parçalarıydı. Bazıları bugün olmasalar dahi, adları kent belleğine kazınmıştır: Bulvarın başında Taraça Taverna, sonrasında Monamour Pavyon, Güney Park, Beyaz Saray, Narin Pavyon, Harem Pavyon, Reyhan Pastanesi, Yakut Gazinosu, Necdet Yazar'ın Şato Yazar'ı, Köşk Gazinosu, Klüp Mor, Tandoğan Meydanı'nda Japon Aile Bahçesi... Sahnelerde Zeki Müren, Behiye Aksoy, Müzeyyen Senar, Gönül Yazar gibi figürler... Gazinoların bazıları zamana yenik düşünce, aynı yerlerde bu defa düğün salonları açılacaktı.

Bir dönem Ankara'da en çok sinema ve tiyatro salonu olan semt Maltepe'dir ve semtin Gazi Mustafa Kemal Bulvarı'dır.

Yeşilirmak Sokağı'nın bitiş noktasındaki Gölbaşı sinemaların en eskisidir. Bir ara Kâzım Rüşü Güven işletecektir. Büyük Sinema Ltd. Şirketi'nin üç sinemasından biridir. (Büyük-Nur-Gölbaşı.)

Ama asıl sinema salonu patlaması 1960'ların sonunda yaşandı. 1968

Dünkü sayımızda Vehbi Koç'un armağanıyla Öğrenci Yurdu'nun temelini atıldığını sevinçle bildirmişti. Yukarıdaki resimde hayırsız Vehbi Koç'u temel atarken görüyoruz.

Zafer, 22 Haziran 1949

yılında birbiri ardına üç sinema göründü. Nokta durağında Mini, 67 kapı numarasıyla Bulvar, 71 numarada Kayserili Necati Alemdar'ın Alemdar'ı. İki yıl sonra üç sinema daha geldi. Gönenç Sokak'tan girişi olan Eti'nin salonunu AST'tan ayrılan Erkan Yücel'in kurduğu DAST da kullanacaktı. Diğer ikisi, 119 numarada aynı binanın iki katına yerleşen Başkent ve Burç'tu. 1971 yılında 40 numaradaki Kerem Sineması yerini aldı.

Vali Konağı

Yeşilçam'ın "Çeto"su Orhan Erçin, bulvarın tiyatrocusuydu. Şimdi bir düğün salonu olan yerde, kendi adını taşıyan sahnesinde vodviller sergiler, seyircileri kahkahaya boğardı. Çeto, BP benzin istasyonunun tam karşısına düşen bir diğer tiyatro salonunda da oynadı. Burası, Küçük Komedi Tiyatrosu'ydu. 1967 yılında Devlet Tiyatrosu'ndan ayrılan Atilla Erdem ile Tur-

gut Okutman kurmuşlardı. 1972 yılında Yeni Ankara Tiyatrosu aynı salondaydı. Levent Kırca, sahnenin gençleri arasındaydı.

Bugün bulvarda kitabevi yok. Ama bir zamanlar vardı. Ankara Radyosu spikerlerinden Erol Onar'ın Tili Kitabevi bunlardan biridir. Portatif kitaplıkları Erol

Bey'in kitabevinde

bulabilirdiniz. Gölbaşı Sineması'nın yanında Mustafa Bey'in, İngilizce çizgi romanların da satıldığı Kıbrıs Kitabevi ve yanında, üstünde yıllar öncesinin fiyatlarını taşıyan, tükenmeyen kitaplarıyla Milli Eğitim Bakanlığı Yayınevi.

Bulvarda bir de okul vardır: Hacı Ali Demirel'in Özel Yükseliş Koleji. Bu kolejin binaları şimdi Gazi Üniversite-

Macaristan Sefareti

si tarafından kullanılıyor. Sonrasında Turizm ve Tanıtma Bakanlığı, Tandoğan Meydanı'na doğru Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Ordu Pazarı, Öğrenci Yurdu... Dahası, iki lezzet durağı bulvarda yer almıştır: Yükseliş Koleji öğrencilerinin dönerli veya salamlı ve Rus salatalı ekmek sandviçleriyle karınlarını doyurdukları Akçakoca Bakaliyesi, "Ankaragüçlü Ferit" in sarımsaklı, soğanlı köftesinin kapışıldığı el arabası...

Hayati Kardeşahin'in İdamı – Ankara'da ibret olsun diye halka açık alanda yapılan son infaz.

Ahmet Hayati Kardeşahin 1911 yılında İstanbul'da doğdu. Heybeliada Deniz Harp Okulu'ndan 1933 yılında mezun oldu. Üsteğmen iken hakkında tutulan olumsuz sicile dayanılarak emekliye sevk edildi. Bir süre özel işlerde çalıştı, vapurlarda kaptanlık yaptı. 1947 yılında İçişleri Bakanlığı'nın Seferberlik Şubesi'nde memur oldu. 1950 yılında Yüksek Savunma Genel Sekreterliği'nde evrak memurluğu yaparken geçimsiz bir kişi olduğu nedeniyle hakkında ikinci defa resen emeklilik kararı verildi.

13 Haziran 1951 polis memurları Sovyetler Birliği Büyükelçiliği önünde dolaşırken yerde bir paket buldular. Paketi açtıklarında *Sabra Topçusunun Tabiye ve Tekniği* adlı bir kitap çıktı. İçinde Hayati Kardeşahin tarafından yazılmış bir pusula bulundu. Şunlar yazılıydı:

Dikkat, alay ve tümene ait olanlar henüz İstanbul'da basılmaktadır. Bu kitabı 14 Haziran 1951 tarihinde 21.30 da aynı yere iade ediniz. Bu kitabı koyduğum ve attığım yere her gün 21.30 da bakınız.

Subaylara ve askerî kütüphanelere dağıtılan bu kitaptan dolayı Kardeşahin yakalandı, tutuklandı. Casuslukla itham edildi. Askerî sırları Ruslara vermişti. Türk Ceza Kanunu'nun 133, Askerî Ceza Kanunu'nun 56. maddeleri uyarınca ölüm cezasıyla cezalandırılması isteniyordu. Ankara Garnizon Komutanlığı 2 Numaralı Askerî Mahkemesi 12 Ağustos 1953 tarih ve 50/44 sayılı kararı ile Kardeşahin'in ölüm cezasıyla cezalandırılmasına karar verdi. Askerî Temyiz Mahkemesi 1. Ceza Dairesi'nin 11 Şubat 1954 tarih ve 2523/516 sayılı kararı ile alt mahkemenin kararı onaylandı.

Teskilât Esasiye Kanunu'nun 26. maddesine göre, gerekli kararın alınması için mahkeme dosyası Başvekalet'in tezkeresiyle TBMM Adliye Encümeni'ne gönderildi. Adliye Encümeni 1 Aralık 1954 günü toplanıp, 3/47 esas, 6 karar sayılı şu kararı aldı:

Suç mevzuu gizli kalması lâzım gelen malûmatı ihtiva eden (Tab. 6/2 *Sabra Topçusunun Tabiye ve Tekniği*) kitabın umumi bir matbaada basılmış olması ve bütün subaylarda ve askerî kütüphanelerde bulunması itibarıyla temini büyük bir gayret ve mesai sarfına lüzum olmaksızın kolayca mümkün olmasına ve casusluk, ölüm cezasının tatbikini istilzam eden Askerî Ceza Kanunu'nun 56ncı maddesinde yazıldığı üzere seferberlikte veyahut Türkiye Cumhuriyetini tehdit eden yakın bir harb tehlikesi mevcut olduğunu gösteren fevkalâde bir zamanda işlenmemiş bulunmasına ve hâdisenin mahiyetine ve oluş şekline göre suçlu Ahmet Hayati Kardeşahin'e hükmedilen ölüm cezasının müebbet ağır hapse çevrilmesi Yüksek Umumi Heyetin tasvibine arz olunmak üzere ekseriyetle karar altına alınmıştır.

Toplantıya katılan 18 encümen üyesinden 11'i, sanığın cezasının ağır müebbet hapis cezasına çevrilmesini düşünmüşlerdi.

Hayati Kardeşahin'in ölüm cezasına çarptırılması hakkında Başvekâlet tezkeresi Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde 6 Nisan 1955 günü görüşüldü. Önce Adliye Encümeni mazbatasını ve tezkeresi okundu. Daha sonra söz alan milletvekilleri oldu.

Selim Ragıp Emeç, Kardeşahin'in idam edilmesi gerektiğini savundu. Nusret Kirişçioğlu da "Bu adamı ifna etmek memleketin selâmeti namına lâzımdır." dedi. Eski Adliye Vekili Halil Özyörük uzun konuştu, o da idamdan yanaydı, encümen yanılıyordu. "Hür dünya karşısında Komünizm tehlikesi"ne dikkat çekmeyi de unutmadı.

Hayati Kardeşahin idam sehpasında
(*Akıs* dergisinden, Nisan 1955)

İsmet İnönü'nün eski emir subaylarından olan Vacit Asena "kirli mazisi" olan Kardeşahin'in idamının gerekli olduğuna işaret etti. Zonguldak'tan Cemal Kıpçak coşmuştu: "Arkadaşlar, asalım bu adamı ve asacağız da" dedi, Meclis'in "Memleketin umumi heyecanı, milli heyecanımız, Büyük Meclisin asıl görüşü, bu gibi alçakların yashamalarına imkân verilmeyeceğine bir misal teşkil etmek üzere, bu alçağı ittifakla asma kararı" alması gerektiğini söyledi ve konuşmasını mahkeme kararının "Diğer bu gibi kara düşünceli hainlere bir nümunei imtisal olmak üzere, istirahat ediyorum." diyerek bitirdi. Alkışlar ve "bravo" sesleri arasında yapılan bu konuşmalardan sonra yapılan oylama sonunda Adliye Encümeni raporunun reddine, ardından idam hükmünün infazına karar verildi.

Hayati Kardeşahin için darağacı 14 Nisan 1955 günü sabaha doğru Samanpazarı Meydanı'nda kuruldu. İpin başında durması için bir Çingene bulunamamıştı.

Cellatlığa Keskin Adliyesi odacısı Sadi Saçık 150 lira karşılığında gönüllü olmuştu.

Metin Toker'in *Akıs* dergisi, Kardeşahin'in idamına iki sayfa ayırdı. Derginin Cüneyt Arcayürek'ten başka çalışanı yoktu. O mu yazdı yoksa günlük gazetelerden derleme mi yapıldı, bilmiyoruz, yazıda o gün şöyle anlatılıyordu:

Saat, sabahın üçünü geçiyor. Ankara'nın Samanpazarı meydanının etrafını polisler, jandarmalar çevirmişti. Kimseyi geçirmiyorlardı, taşkınlık olmasının önüne geçmek için tertibat alınmıştı. Fakat halk polis çemberinin etrafını doldurmuştu, bir idam cezasının meraklısı pek fazla

idi. Kadınlar kalabalığın yüzde ellisini teşkil ediyordu. Çocuklar babalarının ellerinden tutmuşlar, sualler soruyorlardı. Meydanın bir kenarına infaz aleti yerleştirilmişti; üç demir boru birbiri ile bağdaşmış, üç borunun ortasından bir ip aşağı doğru sarkmıştı. Bir masa hemen ipin yanında duruyordu, bir de küçük merdiven vardı.

Meraklılar sadece halk değildi. Gazetecilerin bu kadar bol olabileceği bir toplantı görülmemişti; bir basın toplantısında, bir mühim kongrede bu kadar bol gazeteci bulunamazdı. Gazetecilerin yanında devlet operasının, tiyatrosunun sanatkârları yer almıştı. Radyoevinin ileri gelenlerinden bazıları da orada idiler. En dikkatli olan devlet tiyatrosundan Şeref Gürsoy, en heyecanlısı radyodan Erdoğan Çaplı idi. Herkes birbirine sokulmuş, ıslak ve yağmura çalan bu havada cezanın infazını bekliyordu. Bir sessizlik vardı; polislerin bazı gayretkeş hareketleri olmasa kocaman meydanda yüzlerce halkın ağzından tek ses çıkacak değildi.

Şu romantik satır da aynı yazıdandır: “Herkes titreşti, hafif bir rüzgâr vardı, çışeliyen yağmur etrafı ıslاتیyordu.”

Samanpazarı Meydanı’na 15 gardiyan eşliğinde getirilen Hayati Karaşahin için yazarın gözlemi şuydu:

... bir külçe asfaltın üzerine yığıldı (...) Titriyordu (...) hayatıyeti olmayan bir insan, şuursuz bir kitle, bir et kitlesi (...) müphem ve korkulu gözlerle ipe bakıyordu; yağlanmış ip ise sâkin ve avını beklercesine duruyordu (...) sanki yaptıklarından nadim olmamıştı (...) bir şeyler söyledi, güldü. Fakat bu gülüş, bu sakın görünüş, cesareten değil, sahte bir duruştan ibaretti. (...) ‘lânet olsun sana’ diye bağranlar oldu...

Karaşahin asılırken bağırdı: “Her yerde satılan bir kitap için beni asıyorsunuz. Kitabın gizli bir tarafı yoktur. Hakkımda söylenenlerin hepsi masaldır. Keyfi adam asıyorsunuz.”

Akis yazarı devam ediyor:

Bir boşluktan sallanma, bir debelenme, hırıltılar ve boğazı sıkılan bir insanın gösterdiği hareketler... İpin etrafında Karaşahin döndü, döndü, döndü... Bir müddet böyle devam etti, bir buçuk dakika sonra muayene ettiler, ölmüştü... Üzerine infaz yaftasını astılar, ‘Vatana ihanet suçundan...’

Polis halkı yavaş yavaş dağıttı, ceset sabahın yedisine kadar ipin ucunda sallandı; gelenler, görenler vardı.

Sonra her şey normale döndü, meydan iyiden iyiye boşaldı, yalnız bir ihtiyar kadın ağlıyordu. Akıl hastası idi, kaldırdılar götürdüler. Bir başka adam da cesedin kaldırılmasını bekliyordu, cesedi kaldırdılar, o adam da beraber gitti. Etrafındakiler sordular, ‘ağzındaki altın dişleri ben sökeceğim’ dedi ve uzaklaştı.

Karaşahin, başta ailesi, hiç kimseye yük olmak istemediğini, ağzındaki altın dişin sökülmesini, satılmasını ve yapılacak cenaze masraflarının diş parasıyla karşılanmasını vasiyet etmişti. Ayrıca kızına bakması için Hamiyet Yüceses’e de bir mektup yazmıştı. Cezaevindeki gardiyana yanındaki 60 kuruşu teslim etmişti.

Gerçi *Akis* yazarı, “Küstah” dediği Hayati Karaşahin’in idamını sanki bir panayır eğlencesi gibi dillendirmiştir, ama bir yandan da yağmurlu havada geç bir vakitte çocuklarını da yanlarını alıp gelen kadınlı erkekli kalabalık seyirci topluluğunun düzeyini ve gerçek yüzünü nakletmekle de doğrusu iyi bir iş yapmıştır!

Soğuk savaş yıllarının kurbanı Hayati Karaşahin’in idam edildiği günden üç ay kadar sonra Cezaların İnfazı Hakkında Kanun’un yürürlüğe girmesiyle açık alanda idam cezası uygulaması kaldırıldı.

İtfaiye Meydanı (Hikâye) – Mehmet Akalın'ın Salim Şengil tarafından Ankara'da çıkarılan *Seçilmiş Hikâyeler* dergisinde 1948 yılında yayımlanan hikâyesi.

Yazar, hikâyesinde bazen “Hergele(n) Meydanı” veya “Opera Meydanı” olarak da adlandırılan İtfaiye Meydanı'nın 1930'lu, 1940'lı yıllarını tüm canlılığı, gerçek yaşamdan aldığı karakterler, mekânlar aracılığıyla anlatır. Sokak fotoğrafçısı Sunullah, Köfteci Rıza meydanın tanınmış simalarıdır. Rıza Yıldırım daha sonra burada ayrılıp önce Cihan Sokak'ta, ardından Çankırı Caddesi'nde köfte ve döner dükkânı açacaktır. İlhan Berk'in, Enver Gökçe'nin devam ettikleri masaları beyaz mermerden Onbeşinci Yıl Kahvesi, Nevşehir Hanı, meydanın eskicileri, seyyar satıcıları hikâyede yer alır. Akalın'ın hikâyesi, edebiyat değerinin yanı sıra meydanın geçmişine ışık tutması, günlük yaşama dair verdiği sıradan, ufak, ama önemli

sahne ayrıntılarıyla bir “belge” olarak görülmelidir. Hikâye şöyledir:

Çok eski halini hatırlıyorum o meydanın; üzerine barakalar, itfaiye garajları, kahveler, dükkânlar yapılmadan evvelki durumu; yani öküzlerin, ineklerin, koyunların yayılma gitmek için orada toplandıkları günleri... Evet; eskiden hergeleler o meydanda toplanırlardı, şimdi nereye gittiler, Ankara'nın hangi semtine göç etti hergeleler, onu bilmiyorum, zaten meydanın ismi de değişti ya... Bazıları Opera isminin buraya yakışmayacağını iddia ediyorlar; ben o fikirde değilim. Çünkü burada oynanan Operaların yanında Alman Devlet Operası bile solda sıfır kalır. Gülüyorsunuz bu sözüme değil mi? O halde sizinle gelin hergele meydanına, pardon; Opera meydanına gidelim:

Nevşehir Hanı önü çamur deryası içinde, sıra sıra dizilmiş seyyar satıcılar, askerler, köylüler ve işçilerle alışverişler. Aynadan, taraktan tutun da ciğer kavurması ve tulumba tatlısına kadar hepsi yan yana... Handa yatan üniversiteli gençler, Onbeşinci Yıl kahvesine

İtfaiye Meydanı (Kartpostal)

gelebilmek için çamurdan ve kalabalıktan geçmeye razılar, fakat kahvede yer bulmak da mesele... Seyyar fotoğrafçı Sunullah, sırtını polis karakolunun duvarına dayamış müşteri bekliyor. On adım kadar ilerisinde köfteci Rıza, hem çekiyor kafayı, hem de köfte satıyor. Eğer çaktırmadan içecek birisi gelirse ona göz ucu ile su testisini işaret ediyor. Tekrar on adım kadar sonra hava birdenbire değişir; sokağın başındasınız. Bir uğultu halini alan gürültü, küme küme toplanmış insanların birbirini tutmayan sesleri dükkanlardan dışarıya taşınmış yeni ve eski elbiseler, buranın gerçekten Opera meydanı olduğunu anlatmaya kâfi.

Koltuğunuzda bir paket yoksa bu meydana rahat rahat girebilirsiniz. Aksi takdirde yandınız. En aşağı yüz kişi size koltuğunuzdakini satın almak için teklifte bulunacak. Şayet satılacak bir şeyiniz varsa başınıza bir takım insanlar toplanacak, evirip çevirip bakacaklar, bu fiyat vallahi billahi etmez deyip yere vuracaklar, sonra tekrardan pazarlığa girişeceklerdir. Ama siz bu sokağın iç yüzünü bilerseniz, tereddütsüz bir dükkâna girebilir ve satacağınız eşyayı teslim edebilirsiniz. Onlar gezdirirler ve size verilen son fiyatı bildirirler. Kahve, çay da ısmarlarlar, canları isterse. Hele Kızılcahamamlı Ali'nin, yahut Vahid'in, yahut da Amerikalı nâmiyle maruf Avni Bey'in dükkânına uğrarsanız sizi hiç boş çevirmezler. Benim gibi küçük memurların ay sonlarında pek sık uğradıkları bu sokakta, bazı dostlar edinmek de çok kolaydır. Bütün gün omuzlarında bir pantolon, bir aşağı bir yukarı gezinen ve bu küçük sokağı günde yüzlerce defa kateden esikçileri ekserisi Kızılcahamamlıdır. Onlardan bir tanesi ile bir gece kahvede uzun uzun konuşmuştuk. Ona "Sizler neden kıravat almazsınız?" diye sormuştum, güle güle katıldı. Bey dedi:

– Bir gün Yenişehir'de işe çıkmıştım, sizin gibi beyin birisi beni çağırırdı. Ben de içimden sevinmiştim doğrusu. Esaslı

bir elbise getirecek diye sabırsızlıkla bekliyordum. Bir de baktım efendinin elinde bir deste kıravat. Ben daha ağzımı açmadan o konuşmaya başladı: Tanesi on beşer liralıkmış da, bunlardan çok para kazanacaktım da... Falan filân... Ben kestirme olarak efendi dedim, bunlar işime yaramaz benim. Adam bir kızmamış mı? Ben de kızdım. Bu kıravatları uca uca ekle de kuyudan su çekersen dedim. Adam nerdeyse polise teslim edecekti beni. Satılmaz bey kıravat satılmaz da onun için almayız.

Bu sokağın nihayetinde bir aralık vardır. Burası adeta seyyar lokanta ve seyyar berberdir. Tenekelerin içine koyun kelleleri atılır, altına ateş yakılır, başlar kaynamaya kelleler. "Yağlı baş... Yağlı baş..." diye bağırarak suyu ve eti, ayrı ayrı satılır kellelerin... Kelle tenekelerinin karşısındaki taşa bir adam oturmuştur. Başını sabun içinde, berber belindeki kayışla usturayı bilemekle meşgul...

Tıraş hafiften başlar: Eğer tam bu sırada bir polis geliverirse her şey değişir. Başının yarısı kazınmış adam kaçır, berber kaçır, kelle tenekeleri devrilir. Ama yarım saat sonra aynı düzenler yeniden kurulmuştur.

Bu sokağın bende bıraktığı hatıraların en önemlisi bir gelinlik elbise olmuştur. Beyaz rengi tozdan, yağmurdan kremleşmiş, göğsündeki gül solmuş, sararmış, adeta zayıflamış gelin bile. Bir mahzunluk var halinde bu gelinliğin. Kimindir, kim satmış, acaba ölmüş müdür sahibi olan kadın? Bu gelinliğe fazla bakamadım; yürüdüm köfteci Rıza'nın yanına. Bir tane, bir tane daha derken, içtim yetmişlik şarabı, harabı turab oldum.

Zafer Apartmanı – Atatürk Bulvarı (Gazi Bulvarı) üzerinde, İhlamur Sokağı (Caddesi)'nin Bulvar ile kesiştiği köşede 58 numarada bulunan Yenişehir'in ilk apartmanlarından. Mimar Refik Gökhan gerçekleştirdiğinden

Zafer Apartmanı (Arkitekt dergisi, 1933)

“Refik Bey Apartmanı”, sahibi Ankara’nın tanınmış tüccarlarından Vehbi Koç olduğundan “Koç Apartmanı” adlarıyla da bilinirdi. Modern tarzda yapılmıştı. Başkentin ilk asansörlü yapıları arasındaydı.

Mimar Refik Gökhan, 1933 yılında yapımı biten apartmanı *Arkitekt* dergisinin o yıla ilişkin dördüncü sayısında şu sözlerle tanımlar:

Yenişehir’de Zafer meydanında bir köşe başına yapılan bu bina iki müstakil apartman halindedir. Köşeyi işgal eden kısım çift daireli, içeride kalan kısım tek daireli olup bütün bina 11 apartman [daire] ihtiva etmektedir. Her apartmanın [dairenin] 4 oda, bir sofa, bir hizmetçi odası, mutfak, banyo ve helâsi vardır. Yatak odalarının kabil olduğu kadar şarika bakmalarının temini düşünülmüştür. (...) Çatı teras halinde. (...) Binanın maliyet fiyatı altmış beş bin liradır.

Apartman zemin kat üzerine üç katlıydı. Arkasında bahçesi vardı. Zamanla özgün halinden uzaklaştı. Zemin kat sonradan dükkânlara dönüştürüldü. 1957 yılında Mimar Şevki Vanlı, Rahmi Koç için bir çatı katı projesi uyguladı.

Refik Gökhan ile 1973 yılında konuşup bir yazı kaleme alan Prof. Behçet Ünsal Zafer Apartmanı için, “Ben Mimar Refik Bey’i Ankara’dan (1936) tanırdım. Ankara’da Zafer Meydanı’nda köşedeki apartman bloku onundu. Diğer apartman yapılarının adılığı yanında Refik Bey apartmanı her zaman gözüme çarp-

mıştı; o yılların modern stilinde güzel bir bina.”

Sonradan bir Hamamönü evinin tavanını alıp Emirgan’daki villasına taşıyacak kadar modern tarzı terk eden, eski Türk evlerinin stillerine dönen Refik Bey, Vehbi Koç için yaptığı apartman hakkında Prof. Ünsal’ın konuya ilişkin sorusuna da şöyle cevap veriyor: “O apartmanı modern yaptım, Egli stilinde (?); Ankara’da bu mimari akıma kapılmıştık. Ama ben hoşlanmadım sonunda; bakınız Japonlara, modern mimariye kendi havalarını veriyorlar.”

Vehbi Koç ve ailesi kış aylarını apartmanda geçirir, havalar ısınınca Keçiören’deki bağ evine geçilirdi. Koç’un ortanca kızı Suna Kırac, *Ömrümden Uzun İdeallerim Var* adını verdiği, 2006 yılında yayımlanan anı kitabında Zafer Apartmanı’nda oturdukları daireyi de anlatır:

Ankara’daki Koç Apartmanı’ndaki evimiz o devrin meşhur dekoratörlerinden İstanbullu Selahattin Refik tarafından art-deco döşenmişti. Aksesuarlar art-nouveau idi. Annem hayatı boyunca her şeyin iyisine, güzeline özenirdi. O zamanlar evin salonu biz çocuklara muaz-

zam büyük görünürdü. Salonda misafir olmadığı zaman önündeki koridordan geçerken korkar ve birbirimizi korkuturduk. Nedense bakıcıların da etkisiyle korkak büyütüldük.

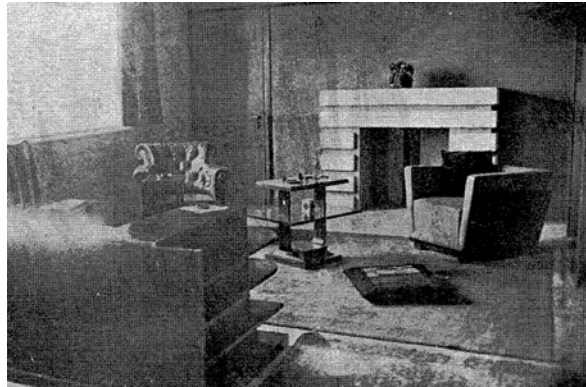
Apartmanın tanınmış, ünlü kiracıları vardır. Bunlar arasında daha sonra TBMM Başkanı olacak Başbakan Şükrü Saraçoğlu bulunur. Suna Kıraç kitabında, babasının kiracısı Başbakan ve ailesine de yer ayırmıştır:

Başbakan Şükrü Saraçoğlu, eşi kızıl saçlı güzel Saadet Hanım ve kızları Evin... Saraçoğlu Ailesi'nin gayet mütevazı bir yaşamı vardı. Kimseye sevgide, saygıda kusur etmedikleri gibi, devletin bu muktedir makamında olmalarına karşın imkânları fevkalade sınırlı idi. Dünya güzeli, kızıl saçlı Saadet Hanımefendi Paris'ten gelme Rochas parfümünü kullanırdı. Asansörden indiğinde arkasında ortalığa sinmiş ve saatlerce kokan muazzam bir parfüm kokusu bırakırdı. Girdiğini, çıktığını biz çocuklar, etrafı saran o latif kokudan takip ederdik. Kendi dostları dışında -bugün önemli kişilerin etrafında olduğu gibi- ne yalakalar ne yağcılar ne de iş takipçileri, kimse evlerine gelip gitmezdi. Eve sadece oğulları, gelinleri ve Evin'in yakın arkadaşları gelirdi. Evin sporcu bir kızdı. Devamlı voleybol oynardı; feminiteyle uzaktan yakından ilgisi yoktu.

Apartmanın bir diğer ünlü kişisi Atatürk'ün yakın çalışma arkadaşlarından, Maarif ve Millî Müdafaa vekilliklerinde bulunan, Berlin'de büyükelçilik yapmış Saffet Arıkan'dı. Gerçek bir centilmendi. Suna Kıraç anılarında onu da anlatır:

Saffet Arıkan ezeli bekârdı. Çok sofistike yaşardı. Biz çocuklar zaman zaman apartman kapıcımız Fehmi Efendi tarafından asansöre binmeden merdivenlerden çıkmaya zorlanırdık. Merdivenlerden çıkarken herhalde gürültü yapardık ki, Saffet Bey sesimizi duyar, kapısını açar, Sevgi ile beni içeri davet eder, İstanbul'dan Markiz veya Lebon'dan gelme nefis çikolatalar ikram ederdi. Her zaman üzerinde pantolon üzerine giymiş kısa, ipek robdöşambr olurdu. Eğitimi ve yaşam tarzıyla rafine bir kültürün temsilcisiydi. Babam 'meşhur Sulka Giyim markasını ve Scotch Whisky'nin nasıl içileceğini Saffet Arıkan'dan öğrendim 'derdi.

Vehbi Bey'in apartmanı otuz yıl kadar ayakta kaldı. Bu zaman zarfında sakinleri arasında, örneğin 4 numaralı dairede Ulus ve Ankara sinemalarını işleten, radyoda spor spikerliği yapan Sait Çelebi, 10 numaralı dairede merkezi İstanbul'da olan Reşit Saffet Atabinen'in başkanlığını yaptığı Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu'nun şubesi vardır. Ankara Atatürk Lisesi'nin efsane kimya öğretmeni, sonradan İTÜ'de öğretim üyesi olacak

Zafer Apartmanı, Vehbi Koç'un dairesinden (*Arkitekt* dergisi, 1933)

Tahsin Gazimihal ile eşi radyonun ilk kadın spikeri Emel Hanım yıllarca kiracı oldular. İki ünlü müzik insanı, Ulvi Cemal Erkin ile eşi Ferhunde Hanım, Natuk Birkan ve ailesi, Demokrat Parti iktidarında Gümrük ve Tekel Bakanlığı yapan Emin Kalafat, *Hakimiyeti Milliye (Ulus)* gazetesinde ömür tüketen gazeteci ve yazar Naşit Hakkı Uluğ, Koç'un kiracıları arasındaydılar. 1940'larda Unyon Sigorta, Hamdi Tamer'in Birkit Limited Şirketi, 1 numaralı dairede bir kadın güzellik salonu bulunuyordu. 1960'larda BEA (Uçak şirketi) ofisi, zemin katta ünlü Coşkun Kundura, artık ailelerin

meskeni olmaktan çıktığı yıllarda orta katta bir daireye taşınan Hürriyet İlanBürosu da dikkat çeken işyerleri arasındaydılar. Meşrutiyet Caddesi'ne taşınmadan önce Boğaziçi Pasta Salonu 1947'de binanın zemin katında açıldı. İsmet İnönü Özen Pastanesi'ne giderken, Celâl Bayar, Kâzım Karabekir boza içmeye buraya gelirlerdi.

Zafer Apartmanı, 1970'li yıllarda yıktırıldı. Yerine Zafer Han yapıldı. Bugün (2019), zemin katta Divan Pastanesi, Arçelik ürünlerinin satıldığı bir mağaza, diğer katlarda ise Koç grubunun bazı şirketlerinin çalışma ofisleri bulunmaktadır.

Zafer Meydanı, Zafer Apartmanı (İşaretili olan / kartpostal)